

MORALNO-ETIČKE OBVEZE ZDRAVSTVENOG DJELATNIKA PREMA BOLESNIKU I DRUŠTVENOJ ZAJEDNICI

**Budi gospodar
svoje volje,
sluga svoje
savjesti!**

blagopokojni Alojzije Stepinac

Bolesnik je objekt i subjekt liječenja, no on i zdravstveni djelatnik imaju isti cilj: što brže ozdravljenje. Pored već poznatog pravila - *primum non nocere*, postoji i drugo važno etičko načelo: pomoći bolesniku. Put do tog cilja izgrađen je i usklađen na povjerenju između bolesnika i zdravstvenog djelatnika. Osnova tog povjerenja je dobronamjernost. U odlukama i postupcima u odnosu na bolesnika zdravstveni djelatnik isključivo se treba rukovoditi brigom za zdravlje bolesnika. Međutim, u nizu medicinskih procedura i intervencija na bolesniku, često se zaboravi osobnost samog bolesnika. Zdravstveni djelatnik-med. sestratehničar dužni su prihvatiti bolesnika kao čovjeka, sa svim njegovim pozitivnim i negativnim karakteristikama i crtama osobnosti. Kada se bolesnik koji ima tegobe, koji pati od nečega, javi zdravstvenom djelatniku, s njim vodi razgovor, koji je jedinstven u svojoj vrsti ne samo zbog toga što predstavlja osnovu odnosa bolesnik-zdravstveni djelatnik, nego i stoga što je u mnogim slučajevima sam po sebi "ljekovit". Ovaj razgovor, "jedinstven po svojoj vrsti", tako je važan da je bez njega sve dovedeno u pitanje. Nažalost, današnji zdrav-

stveni djelatnici nemaju dovoljno vremena za razgovor s bolesnikom. Oni se jednostavno otuđuju od bolesnika: traže i nalaze bolesti, a ne vide bolesnika! U potjeri za uzročnicima bolesti, polazeći od bolesti koja je pred nama, zaboravlja se da bolest bez bolesnika ne postoji. Neprikladno je poistovjećivati čovjeka s njegovom bolešću, npr. reći "onaj dijabetičar, uremičar". Još manje je etički opravdano reći *coram publico* da je to "jako interesantan slučaj" i "veoma zanimljiv", kao što se često čuje u praksi nekih kliničara. Čovjek, ma u kojoj mjeri bio bolestan, kada se već našao u zdravstvenoj ustanovi, očekuje pomoć, blagonaklonost. Rad oko bolesnika ne smijemo obavljati mehanički, automatizirano, bez takta i duše. Riječi upućene bolesniku trebaju biti podrška i jačanje želje za ozdravljenjem. Etički je nedopušteno poistovjećivati bolesnika s krevetom, npr. 7,3, onaj debeli, žuti, mršavi. U principu svakom bolesniku se treba obratiti sa *Vi* i oslovljavati ga punim imenom i prezimenom. Zdravstveni djelatnik je dužan u komunikaciji s bolesnikom zadobiti njegovu psihološku intimnost. Treba mu prilaziti toplu, ljudski, ali ne treba pretjerano "pretresati" po detaljima iz života bolesnika, naročito ne u intimnoj atmosferi i ne više nego što je potrebno za dobru komunikaciju. Ispravan etički stav zdravstvenog djelatnika podrazumijeva zastupanje stava empatije prema svima bez obzira na subjektivno doživljavanje svakog bolesnika pojedinačno. Što se zapravo podrazumijeva pod stavom empatije? Činjenice iz psihologije nas uče da se među ljudima uspostavljaju različiti emocionalni odnosi. Neke volimo, neki su nam simpatični u većoj ili manjoj

mjeri, prema nekima smo ravnodušni, dok prema izvjesnima osjećamo antipatiju. Shvaćanje da se ličnost druge osobe može bolje razumjeti preko osjećanja nego racionalno, veoma je staro. Freud je empatiju smatrao devijacijom mehanizma identifikacije. Indetifikacija preko imitacije vodi do empatije ili uživanja. Empatija predstavlja djelomično nesvjestan emocionalni proces identifikacije promatrača s objektom. To je sposobnost unošenja sebe i mišljenja, osjećaja i djelovanja druge osobe. U medicinskoj praksi to je blagonaklon stav prema bolesniku, koji podrazumijeva sposobnost uživanja u stanje bolesnika. Obavljajući zdravstvenu djelatnost, nedopušteno je niti gestom, niti pogledom, niti osmijehom, niti grimasom, niti riječju ispoljiti taj nejednakav stav prema različitim osobama, pogotovo bolesnicima. Zdravstveni djelatnik nikada ne smije gledati bolesnika s visine, smatrajući sebe boljim i drugačijim od njega. Između zdravstvenog djelatnika i bolesnika treba postojati uzajamno povjerenje. To podrazumijeva da i bolesnik, kao subjekt liječenja ima izvjesne obveze, koje se same po sebi a priori podrazumijevaju i na koje zdravstveni djelatnik s pravom računa. Očekuje se od bolesnika da će čuvati svoje zdravlje, da će postupati po savjetu liječnika i da će se držati njegovih uputa. Zato je moralna obveza zdravstvenog djelatnika da svakom bolesniku pruži najviši mogući nivo medicinskog tretmana. Od zdravstvenog djelatnika bolesnik očekuje da bude iskreno obaviješten o stanju svog zdravlja.

Etička dužnost i obveza zdravstvenog djelatnika je da izvješćuje promišljeno, s odgovarajućom obazrivošću. Posebno je zanimljiva tema da li reći bolesniku istinu u slučaju da boluje od neizlječive bolesti? Da li bolesnik zaista želi čuti tako gorku istinu? Bolesnici žele čuti ono što izaziva nadu. Radoznalost se sama zaustavlja pred vratima iza kojih su mučna razotkrivanja. Ono što bolesnik očekuje od zdravstvenog djelatnika jest da u njegovim savjetima nađe čimbenike vlastite odluke; on ne želi znati što bi zdravstveni djelatnik radio na njegovom mjestu, nego što bi on, bolesnik, odlučio kada bi imao potrebna medicinska znanja; treba voditi računa o njegovoj slabosti, njegovoj volji, njegovim pogledima na život, na bol i dobro zdravlje. Igra se igra, dakle, udvoje. To je gotovo bolna igra u kojoj zdravstveni djelatnik-sestra služi kao podrška, a ne kao naredbodavac. Na kraju korisno bi bilo iznijeti neke pozitivne i negativne moralno-psihološke crte i karakteristike ličnosti s aspekta današnjeg povijesno-društvenog trenutka. Svaki čovjek i u privatnom životu i u svom radu treba se odjenuti što većim brojem pozitivnih moralno-psiholoških osobina, naravno suzbijajući one negativne. Za medicinsku sestru, čiji poziv je na moralnoj hijerarhijskoj ljestvici uvijek zauzimao najviše mjesto, to je od posebne važnosti! Pozitivne moralno-psihološke osobine koje krase dobrog zdravstvenog djelatnika jesu:

- **PRAVEDNOST** - kao osobina koja se izražava u ocjeni drugih i smislu postojanja i zalaganja za socijalnu, ekonomsku, moralnu i drugu jednakost.

- **ISTINOLJUBIVOST** - koja produbljuje pravедnost i ona podrazumijeva glorifikaciju istine, pa makar ona bila i neugodna.
- **DOSLJEDNOST** - (upornost) podrazumijeva čvrsto zastupanje vlastitih stavova i ostajanje pri njima.
- **ISKREPNOST** - podrazumijeva sklad riječi i djela, misli i osjećaja, unutarnjih težnji.
- **SAMOKRITIČNOST** - kao stav prema samome sebi. To je sposobnost kritičkog prihvaćanja tuđih stavova
- **HUMANOST** - podrazumijeva čovjekoljublje, razvijanje čovječnosti i povjerenja među ljudima
- **SKROMNOST** - govori da u svojim djelima treba biti velik, a što skromniji u ponašanju i ljudskom iskazivanju
- **POŠTENJE** - kao osobina koja se odnosi na stav prema kolegama, imovini, društvenoj svojini, stav glede besprijealnog obavljanja vlastite dužnosti.
- **ALTRUIZAM** - podrazumijeva nesebičnu spremnost da se pomogne drugom čovjeku bez razmišljanja i očekivanja koristi za sebe.
- **DRUŽELJUBIVOST** - osobina je kroz koju se humanost najbolje iskazuje
- **KOLEKTIVNOST** - čini čovjeka integralnim dijelom sredine u kojoj živi i kolektiva u kojem radi.
- **SOLIDARNOST** - podrazumijeva podržavanje istih ili sličnih stavova svojih kolega i zalaganje za njih
- **HRABROST** - podrazumijeva spremnost i sposobnost svladavanja napora radi ispunjenja naših moralnih ciljeva
- **ODGOVORNOST** - jest spremnost da se priznaju greške i snose odgovarajuće sankcije
- **DISCIPLINIRANOST** - jest spremnost da se prihvate pravila ponašanja u obavljanju poslova i međuljudskim odnosima
- **SAMOINICIJATIVNOST** - vrlina je koja u našem društvu budi spremnost za idejama i poslovima na radnom mjestu.
- **RADNOST** - glorifikacija je rada, marljivosti i maksimalnog korištenja prirodnih, intelektualnih i fizičkih sposobnosti
- **DOSTOJANSTVO** - sveobuhvatna je osobina, koja podrazumijeva uvažavanje sebe i vlastitih ljudskih vrijednosti i kvaliteta.
- **PSIHOLOŠKO-MORALNA ZRELOST** - pored fizičke, spolne, intelektualne, emocionalne i socijalne zrelosti, ona koristi sve svoje potencijale za realizaciju najuzvišenijih duhovnih težnji u skladu sa stvarnim socijalnim vrijednostima.
- **UZVIŠENOST** - jest određen stav poštivanja i uvažavanja vlastite ličnosti s aspekta procjene realnih ljudskih kvaliteta.
- **PLEMENITOST** - uključuje u sebi dobrodušnost kao psihološku crtu ličnosti i temperamenta te sposobnost sudjelovanja u individualnim životnim sudbinama drugih ljudi.
- **LJUBAZNOST** - jest sposobnost da se u međuljudskom kontaktu ispoljava ljubav prema svakom čovjeku i da se ta komunikacija ostvaruje s mnogo ugodnih riječi i takta.
- **POŽRTVOVNOST** - jest sposobnost da se po cijenu trajnih tjelesnih i psihičkih napora stavimo u službu općih ciljeva.

I na kraju zdravstveni djelatnik treba biti pribran i skroman, vrijedan i stručan, pripravan da se sav žrtvuje svom pozivu. Zdravlje bolesnika treba mu biti glavna briga i sve će učiniti da se ono poboljša. Prema svojim kolegama, a i prema članovima obitelji bolesnika zauzimat će tople, ljudske, blage i humane stavove. Njegovat će eufemizam kao maniru u komunikaciji s ljudima i nikada neće dopustiti da njime ovladaju negativne emocije ili ostale psihološke-moralne osobine. Radit će stalno na usavršavanju stručnog znanja, ali i na neprekidnom "brušenju" vlastitog moralnog lika. Unutrašnjim psihološkim mehanizmima poboljšat će vlastite pozitivne psihološke-moralne osobine i tako će se približiti i identificirati s moralnim idealom čovjeka - zdravstvenog djelatnika.

Ivan Benko, Klinička bolnica Osijek